

POSUDEK k habilitační práci

Ivona Barešová *“Japanese Given Names – A Window into Contemporary Japan”*

Práce, která je předmětem posudku, je poměrně vzácná, protože se zabývá sémantickou stránkou japonských nedědičných osobních jmen. Přes svou přítomnost v každodenním životě ležela tato jména jako soubor velmi dlouho mimo pozornost odborníků.

Sémantická stránka osobních jmen bývá v moderní lingvistice často zužována na jejich funkci pojmenovací. Předmětem pozornosti sémantiků byla jejich zdánlivá formální nahodilost, tedy to, že vlastní jména slouží v první řadě ke vzájemnému odlišení denotátů. Oproti tomu podobnost mezi jmény vlastními a osobními, i specifické pocity uživatelů jazyka, spojené s užitím těchto jmen, se mnohým dlouho jevily jen jako jakýsi nepodstatný, historicky podmíněný šum, který jako by splňování základní rozlišovací funkce spíše narušoval.

Skutečná situace je odlišná, než líčí lingvistické tradice. Užívání nedědičných osobních jmen v japonských podmínkách značně kontrastuje se situací u nás a v jiných zemích. Od nejstarších dob věnují rodiče dětí nejrůznějších etnik a kultur volbě těchto jmen velkou pozornost právě proto, že do nich vkládají pocity, naděje a přání, jež ve svých představách spojují s osudem svých potomků. I proto mají jména nezaměnitelnou sociolingvistickou funkci, ačkoli jejich nositelé nemohli původně mít na původní volbu těchto jmen žádný vliv.

V prehistorické a raně historické době si obyvatelé Japonských ostrovů počínali zřejmě velmi podobně jako typičtí příslušníci jiných kultur. V etymologii a znění jmen hledali „ducha“ těchto slov, a proto některé významy vítali, jiným se vyhýbali a od jiných si naopak slibovali ochranu. Zvuková délka jména, jeho mnohdy i šokující význam, afektovanost znění i obtížnost přímého zapamatování a vyslovení měly dodávat nositeli jména mystickou sílu, a současně být „ochranným heslem“, jakousi mystickou formulí,

jež má chránit nositele takového zástupného jména před přímým přístupem démona nebo nezsvěceného uživatele k osobě nositele, a tedy před následky „rouhání“, „sejčkování“, „modlářství“, klateb, nežádoucích konotací a jiných neméně daremných zneužití těchto jmen. Nebo naopak, jméno samo mohlo být připomínkou mocného patrona, ochránce.

Na prahu tradičního japonského „starověku“ znamenalo formování vyspělých státních struktur, a spolu s ním i všeobecné rozšíření čínského pojmového písma také revoluci v užívání osobních jmen.

Dlouhá vlastní jména byla v sedmém až devátém století původně všeobecně nahrazována kratšími, převážně dvou-, případně i tří- nebo víceslabičnými výrazy (což se nevyhnulo ani významným místním jménům a jménům císařů).

Důležitosti tehdy nabyla zejména písemná forma. Nová jména měla obvykle jasný význam s transparentní etymologií, a jsou snadněji zapamatovatelná. Vedle funkce mystické počínala být stále více ceněna funkce estetická a dokumentační.

Publikace analyzuje vývoj tendencí výběru vlastních jmen v moderní době, srovnává například situaci před sto lety, krátce po druhé světové válce i dnes. Ukazuje, že i osobní jména, která jsou volena rodiči v dnešní „přetechnizované“ době, jsou nezřídka pozoruhodně romantická, originální a krásná, také proto, že v Japonsku volbu jmen tradičně nespoutává žádný seznam svatých patronů nebo státem „požehnaných“ jmen. Nikdy totiž nebyl utvořen závazný seznam přípustných jmen jako například v tradičních katolických zemích, kde bývalo nutno dát dítěti jméno světce nebo světice, aby snad vědomě či nevědomě nezasvětili dítě nějaké nekřesťanské síle.

Tato skutečnost poskytovala v průběhu dějin japonským rodičům možnost volit jméno dítěte podle vlastní obrazotvornosti nebo vyznání, a vývoj vkusu v této oblasti i nové způsoby tvoření jmen jsou tedy do značné míry věrným obrazem skutečných snů a přání japonských rodičů.

Autorka v publikaci shrnuje údaje o vytváření vlastních jmen v různých obdobích, ale především se zaměřila na jména populární u dnešních mladých rodičů.

V kapitole 1 se zabývá různými kulturními aspekty osobních jmen od devatenáctého století.

Kapitola 2 usouvztažňuje formální a významové změny v repertoáru zkoumaných jmen se změnami historického a společenského prostředí doby.

Kapitola 3 shrnuje reálný výzkum o období let 2008 až 2014. Autorka analyzuje přes 8 000 jmen dětí narozených v tomto období.

Kapitola 4 shrnuje poznatky o nejčastějších znacích, užívaných v mužských a ženských jmenech, a jejich vztah k idealizovaným představám rodičů, což dále rozvíjí kapitola 5.

Kapitola 6 obsahuje shrnutí a další úvahy o aktuálních vlastnostech užitých jmen. Autorka si statisticky všímá i změn typické délky jmen i jejich vztahu k přírodním dějům a ročním obdobím, a vlastnosti „němé části“ znaku, která se týká obsahu, ale zvukovou stránku neovlivňuje.

Tutu zajímavou a původní práci doprovázejí podrobné tabulky a další přílohy. Rozsáhlá je i přiložená bibliografie, která je sestavena pečlivě a dle stanovených norem.

Námět je velmi aktuální. Veřejná diskuse v naší republice o tomto tématu volně navazuje na onomastickou tradici československé lingvistiky, a zároveň předjímá

potřebu věnovat se tomuto tématu ve spolupráci se zahraničními vědeckými institucemi i nadále.

Lze shrnout, že tato vědecká publikace jako celek byla připravena precizně a odpovědně.

Rukopis díla je napsán poutavým, snadno srozumitelným stylem. Autorka soustředila rozsáhlý vlastní statistický materiál, který dále porovnává s materiálem soustředěným známými odborníky a s databázemi japonských odborných institucí.

Publikaci, která již byla vydána v odborném nakladatelství knižně, vřele doporučuji k habilitaci.

5.března 2019

PhDr. Karel Fiala, CSc, prof.em.

(Autor posudku je poradce a lektor Archivu starých rukopisů prefektury Fukui, prof. emeritus Fukuiské prefekturní univerzity v Japonsku, docent Univerzity Karlovy v Praze a absolvent postgraduálního doktorského kursu japonské literatury na Kjótské univerzitě.)